

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ АДАПТАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

TRANSLATION ADAPTATIONS IN THE CONTEX OF TECHNICAL TEXTS

У статті розглядаються особливості перекладацької адаптації технічних текстів як специфічної галузі перекладацької діяльності, зокрема виклики, пов'язані з передачею спеціалізованої термінології, культурними відмінностями та необхідністю забезпечення функціональної еквівалентності. Аналізуються сучасні підходи до технічного перекладу, включаючи функціональний підхід, теорію скопосу та транс-креацію. Розглядаються практичні аспекти адаптації технічної документації для різних галузей, зокрема таких як інженерія та ІТ технології. Запропоновано рекомендації щодо покращення якості технічного перекладу та адаптації з урахуванням специфіки цільової і соціальної аудиторії.

Визначено основні проблеми та труднощі, пов'язані з передачею технічної інформації іншою мовою, з урахуванням лінгвістичних, культурних і професійних аспектів. Здійснено аналіз сучасних досліджень, визначено напрямки, що залишаються недостатньо вивченими. Запропоновано методологічний підхід до адаптації технічного перекладу з урахуванням функціонального підходу та принципів комунікативної адекватності.

Крім того, проаналізовано різні складнощі, які виникають під час перекладу технічних і науково-технічних матеріалів, зокрема на новий рівень виведено питання пошуку еквівалентності текстів, збереження авторської інтенції, культурних, науково-технічних реалій та ідіоматичності. Надано нові рекомендації щодо здійснення адаптивних методів перекладів враховуючи технічні контексти.

У даній науковій статті досліджено роль мовних адаптацій і перекладів у процесі культурного, освітнього, наукового, науково-технічного обміну між різними націями та епохами. Зазначено, що адаптація й переклад розглядаються як засоби трансформації технічних і науково-технічних текстів, що дозволяють не лише передати зміст і стиль оригіналу, а й інтегрувати його в інший культурний і освітній, а саме науково-технічний контекст. Особливу увагу приділено ретельному аналізу мовних адаптацій та перекладів, і доведено їх суттєвий вплив на тексти, і що вони змінюють змістовність цих текстів, збагачують культурну, освітню і технічну взаємодію, формують нові науково-технічні тенденції та впливають на розвиток мов.

Стаття присвячена сучасним практикам перекладу й адаптації, які враховують глобалізацію та зростаючу роль міжкультурних та міжмовних комунікацій у сфері освіти, науки і техніки.

Ключові слова: переклад, технічний переклад, перекладацька адаптація, термінологія, культурна адаптація, функціональний підхід, транс-креація, теорія скопосу, технічна документація науково-технічний текст, технічний текст.

The article examines the peculiarities of translational adaptation of technical texts as a specific field of translation practice, as well as the challenges associated with the specialized terminology transferring, cultural differences, and the need to ensure functional equivalence.

Modern approaches to technical translation including the functional approach, Skopos theory and transcreation are analyzed. The practical aspects of adapting technical documentation for various industries, such as engineering and IT technologies, are considered. Recommendations for improving the quality of technical translation and adaptation with regard to the specifics of the target and social audience, were suggested.

The main problems and difficulties associated with transferring of technical information into another language, in view of linguistic, cultural and professional aspects are determined. Current researches were analyzed, and areas that remain insufficiently studied, were identified.

A methodological approach to the adaptation of technical translation, taking into account the functional approach and the principles of communicative adequacy was proposed.

In addition, various challenges that arise in the process of translating scientific and technical materials are analyzed, particularly, the issues of finding equivalence of texts, preserving the author's intention, cultural, scientific and technical realities and idiomatic expressions are brought to a new level. New recommendations for implementing adaptive translation methods including technical contexts are provided.

This article examines the role of language adaptations and translations in the process of cultural, educational, scientific, and technological exchange between different nations and epochs. It is noted that adaptation and translation are considered means of transforming scientific-technical texts, which allow not only the content and style of the original to be conveyed, but also to integrate it into a different cultural and educational, namely scientific and technical context. Particular attention is paid to a thorough analysis of language adaptations and translations and it is proven that they have a significant impact on texts, and that they change the content of these texts, enrich cultural, educational and technical interaction, form new scientific and technological trends and influence the development of languages.

The article is devoted to modern translation and adaptation practices which include globalization and the growing role of intercultural and interlingual communication in education, science, and technology.

Key words: translation, technical translation, translational adaptation, terminology, cultural adaptation, functional approach, transcreation, Skopos theory, technical documentation, scientific and technical text, technical text.

УДК 81'25(042.3)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/82.2.19>

Малик Т.В.,
викладач загальнотехнічних дисциплін
Комунального закладу Львівської
обласної ради «Дрогобицький фаховий
коледж нафти і газу»

Грицик Н.П.,
вчитель іноземної мови
Дрогобицького наукового ліцею імені
Богдана Лепкого

Грицик Г.О.,
викладач філологічних дисциплін
Дрогобицького механіко-технологічного
фахового коледжу

Мацькович М.Р.,
канд. філол. наук,
начальник
Дрогобицької філії Державної наукової
установи Інститут модернізації змісту
освіти Міністерства охорони здоров'я
України

Малик Л.Б.,
канд. пед. наук,
викладач загальнотехнічних дисциплін
Комунального закладу Львівської
обласної ради «Дрогобицький фаховий
коледж нафти і газу»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасному світі, де технічний прогрес охоплює всі сфери людської діяльності, зростає потреба в якісному перекладі технічної документації. Однак дослівний переклад технічних текстів часто виявляється непридатним для ефективного сприйняття цільовою аудиторією. Питання перекладацької адаптації таких текстів виходить на перший план, оскільки йдеться не лише про лінгвістичну точність, а й про функціональність та доступність інформації. В той же час сучасна технічна документація відіграє важливу роль у забезпеченні ефективної діяльності різних форм господарювання і різних галузей. Завжди переклад технічної документації є складним і багатограним, оскільки під час такого перекладу виникає ряд завдань, вирішення яких є необхідним, так як вимагає не лише лінгвістичної точності, але й глибокого розуміння технічного контексту, культурних особливостей та вимог цільової чи соціальної аудиторії. Недостатня адаптація може призвести до неправильного розуміння інформації, що, у свою чергу, може мати серйозні наслідки, особливо в галузях, де безпека є критично важливою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науковій літературі приділяється увага перекладу технічних текстів, зокрема працям таких дослідників, як К. Райс, П. Ньюмарк, Ю. Найда, Г. Фермеєр і ін., які заклали основи функціонального та комунікативного підходів до перекладу. Сучасні дослідження в галузі технічного перекладу підкреслюють важливість функціонального підходу, який акцентує увагу на меті перекладу та потребах цільової аудиторії. Теорія скопосу, запропонована Гансом Фермеєром, стверджує, що переклад повинен відповідати конкретній меті в цільовій культурі, що особливо актуально для технічних текстів. Транс-креація, яка поєднує переклад і креативну адаптацію, також набуває популярності і є особливо актуальною для перекладу технічної реклами, особливо в маркетингових матеріалах, де важливо зберегти емоційний вплив оригіналу [2, с. 211-325].

В українському та європейському науковому просторі активно досліджуються питання термінологічної точності, стандартизації термінів, збереження логіки викладу. Проте адаптація тексту з урахуванням культурного та професійного контексту залишається фрагментарно частково розкритою темою [1, с. 145-175].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблематики. Незважаючи на наявність теоретичних підходів, існує потреба в розробці практичних методик адаптації технічних текстів, які враховують специфіку різних галузей та культурні очікування та відмінності та навіть звичну структуру технічної документації в іншій країні. Проте залишається відкритим питання,

наскільки перекладач має змінювати структуру та зміст тексту, аби зробити його зрозумілим, не спотворивши при цьому оригінал. Зокрема, питання адаптації термінології, структурної організації тексту та візуальних елементів залишаються недостатньо вивченими. Також актуальною є розробка інструментів для забезпечення консистентності перекладу в рамках великих проектів.

Бракує розкритих практичних моделей адаптації, особливо в міждисциплінарному перекладі. Часто ігноруються культурні контексти та специфіка форматування технічної документації, що знижує ефективність перекладу.

Формулювання цілей статті.

Метою статті є:

- вивчення особливостей перекладацької адаптації технічних текстів;
- формулювання принципів ефективною адаптації;
- аналіз сучасних підходів до перекладацької адаптації технічних текстів;
- визначення основних викликів, пов'язаних з адаптацією термінології та культурних особливостей;
- розробка рекомендацій щодо покращення якості технічного перекладу з урахуванням потреб цільової аудиторії.

Також за мету ставиться проаналізувати підходи до перекладацької адаптації технічних текстів, виявити труднощі та запропонувати складні рекомендації.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У сучасному глобалізованому світі міжкультурний діалог відіграє важливу роль у забезпеченні взаєморозуміння, взаємодії, комунікації та співпраці між різними культурними, освітніми, науково-технічними та іншими сферами діяльності. Переклад і адаптація є ключовими інструментами, які сприяють цьому діалогу, забезпечуючи доступ до літератури, інформації, мистецтва, освіти, науки і техніки, та й в цілому знань різних культур і народів. Перекладачі стають в певній мірі мостами та взаємодією, які з'єднують різні культурні спільноти, долаючи мовні, культурні, освітні, наукові та соціальні бар'єри в міжмовній комунікації та діяльності.

Роль перекладу та адаптацій у формуванні міжкультурного діалогу є суттєвим. Міжкультурний діалог є ключовим елементом сучасного глобалізованого світу, що сприяє налагодженню взаєморозуміння, співпраці та інтеграції між різними народами. У цьому процесі переклад та адаптація відіграють фундаментальну роль, оскільки забезпечують доступ до культурного, літературного, наукового та технічного спадку різних цивілізацій. Завдяки перекладу та адаптації можна долати мовні, соціальні та культурні бар'єри, зберігаючи водночас унікальні особливості кожної культури.

Технічна адаптація є багатограним явищем, яке об'єднує мову, освіту, науку та техніку із

іншими сферами глобальної діяльності людства. Вона слугує містком між класичними текстами й сучасною культурою і наукою, забезпечуючи їхнє довголіття та релевантність. Розуміння механізмів адаптації є важливим не лише для мовознавців, а й для митців, які працюють у різних медіа.

Теорія перекладу охоплює широкий спектр підходів і моделей, які можна розглядати як переклад у системі міждисциплінарного процесу. Залежно від цілей і стилю технічного тексту перекладач має вибрати найбільш відповідний підхід, враховуючи мовні, культурні та прагматичні особливості. Сучасні моделі все частіше інтегрують технології та міждисциплінарні підходи, що робить переклад більш ефективним і точним.

Нами доведено, що переклад і адаптація є важливими інструментами формування міжкультурного діалогу. Вони сприяють розумінню та взаємозбагаченню культур, створюючи умови для інтеграції та співпраці у глобальному суспільстві. У сучасному світі, де комунікація між культурами є невід'ємною складовою, перекладачі стають культурними медіаторами, що забезпечують порозуміння на рівні мов, цінностей і світоглядів.

Також нами узагальнено пояснення, що переклад і адаптація є ключовими інструментами міжкультурного діалогу, що сприяють взаєморозумінню, інтеграції та збагаченню різних культур. У сучасному світі, де глобалізація та локалізація взаємодоповнюють одна одну, роль перекладачів і адаптаторів зростає, вимагаючи від них високого професіоналізму, глибокого знання культур і здатності до творчого мислення. Ці процеси формують нові можливості для співпраці, розвитку та порозуміння між народами.

Переклад технічних і науково-технічних текстів – це не лише лінгвістичний процес, а й культурне та творче завдання, яке вимагає уважного ставлення до культурних та освітніх особливостей, традицій і реалій. Перекладач, намагаючись зберегти не лише точність, але й емоційну насиченість оригінального твору, має враховувати багато факторів: мовні бар'єри, соціокультурні відмінності, специфіку термінів, і символики. Успішний переклад має не лише точно та творчо передавати зміст, але й зберігати культурний контекст, забезпечуючи зрозумілість і прийнятність для нової аудиторії.

З'ясовано, що адаптація є складним і багатогранним процесом, який дозволяє відобразити національний менталітет, зберігаючи при цьому доступність і прийнятність для інших культур. Вона виконує важливу роль у передачі культурних цінностей, у збереженні національної ідентичності і у трансформації культурних традицій. Чи то через адаптації і переклади, чи через специфіку науково-технічних текстів, процес адаптації виявляється потужним інструментом міжкультурного

діалогу, що дозволяє народам краще розуміти одне одного, зберігаючи свою унікальність. Ілюстративність і графічність в технічних текстах мають суттєвий вплив на сприйняття оригінальних технічних текстів, виступаючи як інструмент популяризації, з одного боку, та переосмислення культурної і наукової спадщини – з іншого. Вони збагачують сприйняття текстів новими візуальними та емоційними аспектами, проте водночас можуть спрощувати або змінювати оригінальну ідею. Збереження балансу між вірністю оригіналу та творчим підходом є ключовим викликом для адаптацій у сучасному світі.

Технічний і науково-технічний переклад не лише знайомить читачів з іншими культурами, але й сприяє взаємному збагаченню світогляду. Це творчий процес, у якому перекладач стає посередником між культурами і науками, дбаючи про те, щоб автентичність тексту і його емоційний заряд збереглися для нової аудиторії. Успішний переклад здатний не лише популяризувати національну книгу, а й зміцнити культурні зв'язки між народами.

Зазначено, що адаптація є важливим інструментом культурного, освітнього і науково-технічного розвитку, який поєднує різні форми творчості, роблячи технічні тексти доступними для ширшої аудиторії. Це не лише трансформація тексту в інший формат, але й глибоке осмислення оригінального технічного матеріалу, що відкриває перед глядачем нові бачення всестороннього і всеосяжного світу.

Отже, технічні переклади та адаптації мають величезне значення для популяризації культурної ідентичності та збереження її у глобальному світі. Вони створюють міст між народами, сприяють взаєморозумінню, розширюють уявлення про світову культурну і наукову спадщину та збагачують глобальний культурний дискурс. Успішна адаптація чи переклад не лише розкривають багатство певної культури, освіти, науки і техніки, а й інтегрують її у світовий контекст, зберігаючи при цьому її унікальність.

Глобальні тенденції суттєво змінюють підхід до технічних і науково-технічних перекладів і адаптацій, поєднуючи універсальність із прагненням до збереження унікальності. Вони створюють нові можливості для популяризації перекладацьких трансформацій, але водночас вимагають балансу між комерційною привабливістю та культурною автентичністю. Успішна адаптація чи переклад, зважаючи на ці тенденції, стає не лише творчим, а й стратегічним процесом, який сприяє формуванню глобального культурного і наукового діалогу.

Технічний переклад – це переклад, який використовується для передачі спеціалізованої науково-технічної інформації між фахівцями

технічного спрямування, що говорять різними мовами. Також, якщо описувати у більш точнішому підході, під технічним перекладом розуміють цільовий переклад технічних текстів, а саме переклад технічної документації, конструкторської документації в машинобудуванні, технічних умов та характеристик по експлуатації обладнання та устаткування, наукових статей технічного профілю, керівництва і супроводу в користуванні складними технічними виробами та науково-технічно спрямованих матеріалів і т. д. З точки зору лінгвістики, характерні особливості науково-технічної літератури поширюються на її граматику, лексику і стилістику. Основне завдання науково-технічного перекладу полягає в обов'язковому, максимально чіткому, зрозумілому і точному доведенні до реципієнта технічної інформації, яка повідомляється. Цього можна досягнути за допомогою логічно обґрунтованого викладення фактичного матеріалу, з експліцитною вираженістю. Науково-технічні тексти містять цілий ряд граматичних та лексичних особливостей. Найбільш типовою лексичною ознакою науково-технічної літератури є насиченість тексту спеціальними термінами і термінологічними словосполученнями, а також наявність лексичних конструкцій, скорочень та аббревіатур [7, с. 233-295].

Тому, переклад – це особливий вид діяльності людини, що спрямований на подолання бар'єрів у людському міжмовному спілкуванні, які саме і пов'язані з мовленнєвим різноманіттям. Він є важливою формою вербальної комунікації між людьми, що говорять різними мовами і належать до різних культур. Така комунікація може успішно здійснюватися лише за умови посередництва перекладача, що сприймає повідомлення однією мовою та відтворює її іншою [7, с. 23-55].

Досліджуючи наше завдання статті, ми можемо стверджувати, що в наш час людина, яка працює з текстом, навіть якщо вона є професіоналом в сфері мовознавства і відмінно володіє іноземною мовою, при роботі над текстом, і його перекладом, автор перекладу не завжди може вловити всі літературні особливості і мотиви тексту та відкоригувати в ньому стилістичні нерівності. У більшості випадків, ми вважаємо, це не є необхідним, але буває так, що текст потребує поглибленого вивчення і змістовного виправлення. Тоді вже коригуватися може зміст поданої інформації, стиль подачі або й форма викладу.

Здійснюючи переклад, а найчастіше це тексти, перекладачі стараються в своїй праці, адаптувати перекладацький матеріал так, щоб вихідний матеріал став більш зрозумілим і легким для користувача. Наведемо приклад, – це може бути адаптація навчальних, літературних або науково-популярних матеріалів, технічних текстів, науково-технічних і ін., призначених як для людей різної

вікової категорії, так і для різної сфери діяльності. У цьому випадку завданням перекладача буде спростити використовувану спеціальну чи специфічну термінологію і підібрати більш легкі мовні конструкції. Тому доцільно для перекладу текстів застосовувати лінгвоетнічну адаптацію. Такий вид обробки інформації надзвичайно необхідний тоді, коли потрібно вміло адаптувати текст для кращого розуміння і сприймання читачами, що живуть в іншому культурному і саме в мовному середовищі. Ця форма обробки тексту зазвичай потрібна для перекладу літературних, художніх творів, і зокрема технічних чи науково-технічних матеріалів, оскільки в них використовуються специфічні терміни, порівняння або приклади, які потребують додаткових чи навіть точних роз'яснень. Трапляється, що перекладач змушений замінювати точкові чи сюжетні фрагменти тексту на більш зрозумілі та доречні для мешканців тої чи іншої країни. Нерідко це призводить до того, що під час такої лінгвоетнічної адаптації обсяг тексту значно збільшується, що є небажаним. Це відбувається в результаті додавання пояснень, коментарів чи посилань на джерела щодо чужих культурних і мовних явищ. В перекладознавстві якісно виконати комплекс робіт по лінгвоетнічній адаптації текстів може далеко не кожен перекладач. Для здійснення таких перетворень в перекладацькій трансформації необхідно залучати перекладачів, які відмінно орієнтуються в науці, культурі, техніці, традиціях та освіті того регіону, для якого готується перекладацький матеріал, і вміють підібрати еквівалентний аналог, який буде максимально відповідати за змістом [1, ст. 82-95].

Стилістична адаптація і літературний текст оригіналу, і його переклад можуть бути не ідеальними. Якщо мова йде про ділову кореспонденцію, літературні чи публіцистичні твори, керівництво з експлуатації техніки, тексти наукові, технічні і інші, дуже часто, та й в цілому ці матеріали потребують додаткової дообробки і спеціальної обробки. Тому основним завданням перекладачів буде адаптовувати текст в залежності від його призначення: перефразовувати занадто офіційні або, навпаки, розмовні, звороти, скорочувати громіздкі лінгвістичні конструкції, збільшувати логічність і послідовність викладу. В результаті адаптації переклад тексту може зазнати значних змін в порівнянні з початковим перекладом, але стане більш комфортним для читання, розуміння і сприйняття [2].

Слово «адаптація» походить від лат. adaptation, від adapto – пристосовую, це процес пристосування об'єкту (адаптаціогенез); стан пристосованості об'єкту до (результат адаптаціогенезу). Іншим трактуванням є – дія, спрямована на об'єкт з метою його пристосування до визначених вимог, пристосування об'єкта до використання в конкретних умовах [3, с. 98-108].

Адаптація тексту – спрощення тексту певного твору для того, щоб будь який читач чи дослідник, чи навіть літературний критик міг легше сприймати та розуміти його зміст [2]. Техніка редагування текстів завжди пов'язана із наближенням авторського оригіналу до інформаційних запитів цільової аудиторії [9, ст. 78-81].

Одним із найголовніших засобів всестороннього розуміння та перекладу англомовного науково-технічного тексту є граматична складова. Переклад науково-технічних і технічних текстів показує, що для речень іноземної мови характерним є складний синтаксис. Саме тому вміння аналізувати та інтерпретувати складні речення потрібне перекладачу в першу чергу. Особливо важкими для аналізу та тлумачення є складнопідрядні речення, в яких немає сполучника. Розбираючи та розкриваючи зміст такого речення, спочатку варто було б віднайти перший присудок та належний до нього підмет, а потім – другий присудок, і так далі до кінця. У науково-технічних матеріалах іноземною мовою можна виявити цілий ряд певних граматичних особливостей. На сьогодні ніякої «науково-технічної граматики» не розроблено. У науково-технічній мові використовуються ті ж самі синтаксичні структури та морфологічні форми що і в інших функціональних стилях. Проте деякі граматичні явища трапляються в даному стилі частіше, ніж в інших стилях, в той час як інші граматичні явища, навпаки, зустрічаються в ньому порівняно не часто, але є і такі, що використовуються лише з характерним лексичним «наповненням» [14, с. 93-121].

Загальні властивості науково-технічного перекладу, не можуть не відбиватися на синтаксичній структурі висловлювання. Для подібних матеріалів особливо характерні визначення понять та опис реальних об'єктів шляхом вказівки на їх характеристики і властивості. Не чітко виявленими визначеннями є і численні атрибутивні категорії, які у великій кількості використовуються в науково-технічних матеріалах. Адже назвати прилад “a computer-controlled valve” (клапан, керований комп'ютером) – це все одно, що визначити його як “a valve which is controlled by a computer” (клапан, який керується комп'ютером) [5, с. 11-75].

Подібні згорнуті визначення дають можливість вказати на самі різні ознаки об'єкта або явища: high-frequency amplifier (підсилювач високої частоти), air-cooled engine (двигун з повітряним охолодженням) і ін. Кількість визначень в таких поєднаннях може бути досить значною та різносторонньою.

Особливу роль посідають інфінітиви та інфінітивні конструкції. Інфінітив – це головна форма дієслова, яка слугує основою для формування усіх решта форм для всіх граматичних часів. Інфінітив тільки називає дію, але не вказує на час та особу.

Переклад інфінітиву на українську мову залежить від його функції в реченні на іноземній мові. Отже, інфінітив може виконувати наступні функції [6].

– підмета (для прикладу, – To operate the machine-tool without training is dangerous. – Небезпечно працювати з верстатом без відповідної підготовки. To check the pressure in the system regularly is essential. – Необхідно регулярно перевіряти тиск у системі);

– частини присудка (для прикладу, – Their goal is to improve the fuel system. – Їхня мета-вдосконалити паливну систему. The turner's task was to calibrate the instrument. Завданням токаря було відкалібрувати інструмент);

– обставини (для прикладу, – To prevent overheating, the device must be cooled. – Щоб запобігти перегріванню, пристрій необхідно охолоджувати);

– означення (для прикладу, – The button to press is on the left panel. – Кнопка, яку потрібно натиснути, знаходиться на лівій панелі);

– частини присудка у звороті (для прикладу, – To be likely (unlikely): The software is likely to crash again. – Ймовірно, програмне забезпечення знову вийде з ладу).

Інфінітивні конструкції із прийменником *for* перекладаються підрядними реченнями мети. Наприклад, It is important for all devices to be synchronized. – Важливо, щоб усі пристрої були синхронізовані. For the robot to function safely, its sensors should be calibrated. – Щоб робот працював безпечно, його датчики мають бути відкалібровані [6].

Окремо можна виділити явище перекладу випадків «подвійного керування». В іноземній науково-технічній літературі явище «подвійного керування» отримало досить широке розповсюдження, тому що воно допомагає досягти більшої стислості та лаконічності висловлювання. Можливість використовувати подібний мовленнєвий засіб є результатом того, що в іноземній (англійській) мові відмінкові закінчення іменників є відсутніми. Таким чином, різні прийменники можуть відноситися до одного й того ж іменника, фактично, не керуючи ним, тому що вони не змінюють форми даного іменника. В українській мові, як правило, «подвійне керування» є неможливим. Наприклад: on and under the chair. Таке висловлювання потрібно перекладати як «на стільці і під ним». Як правило, при перекладі «подвійне керування» вилучається [6, с. 165-211].

Особливе місце у науково-технологічних текстах посідає спеціальна термінологічна лексика. У розмовному або публіцистичному тексті українською мовою іноземний термін може перекладатися буквально дослівно або мати відразу декілька значень. Таким чином, надання специфічному терміну більшої кількості значень може додати науково-технічному та технічному

тексту розмаїття, прикрасити його зміст, зробити більш цікавим та захоплюючим для читача. У науково-технічних і технічних текстах позиціонування терміну як полісемантичної одиниці є не зовсім доречним. Також в науково-технічних та технічних матеріалах обов'язково необхідно виключати використання аргі, жаргонізмів, зворотів розмовної мови і т. ін. Поряд із спеціальними технічними термінами, особлива увага приділяється аббревіатурі та акронімам [7]. В першу чергу необхідно звертати увагу на технічне завдання для конкретного технічного тексту, який підлягає перекладу. В такому поставленому науково-технічному завданні повинно бути прописано відповідну вимогу до тієї чи іншої аббревіатури. Якщо певні вимоги відсутні, то при першій згадці аббревіатура перекладається згідно з наступними правилами:

- необхідно надати обов'язкове повне розшифрування даної аббревіатури чи акроніма на мові джерела;

- виконати повний переклад цього розшифрування;

- підшукати відповідну аббревіатуру або скорочення українською мовою. Якщо вони відсутні, перекладач зможе скласти свою з урахуванням повного перекладу. Отже, в контексті технічного перекладу фахівець зазвичай стикається зі специфічними документами: каталогами, інструкціями, описом роботи механізмів або приладів, сертифікатами, кресленнями, науковими матеріалами і т. д. Тематики можуть бути найрізноманітнішими: машинобудування, нафтогазова галузь, атомна промисловість, металургія, газовидобувна промисловість, авіація та ін. Завдання перекладача технічних текстів – це всебічно передати зміст високоспеціалізованої та висококваліфікованої науково-технічної і технічної документації, надаючи достатньо інформації, щоб люди змогли зрозуміти її точно і правильно, для якісного використання представленої інформації в подальшій професійній діяльності [4].

Отже, технічний переклад вимагає не тільки точності, але й адаптивності. Наприклад, інструкція з експлуатації технологічної установки, створена для англомовного ринку, при перекладі українською має враховувати відмінності у законодавстві, технічних стандартах та нормативах і ментальних шаблонах. Перекладач повинен поєднати термінологічну відповідність з інтерпретаційною гнучкістю. Доцільно використовувати адаптацію не лише лексичну, а й структурну: заміна довгих складнопідрядних конструкцій простішими, реорганізація текстових блоків, зміна прикладів тощо. Рекомендується також консультація зі спеціалістами галузі для перевірки адекватності термінології [4, с. 43-95].

Також тут ми можемо виділити такі основні смислові перекладацькі адаптації [6]:

1. Термінологічна адаптація. Приклад: англійське «*power supply*» може перекладатись як «блок живлення» або «джерело живлення» залежно від контексту (електроніка або енергетика):

- при перекладі технічних текстів ключовим викликом є точне відтворення термінології. Часто терміни мають декілька можливих перекладів, і вибір залежить від контексту. Наприклад, термін «*interface*» в ІТ може означати як «інтерфейс користувача», так і «апаратний інтерфейс», що потребує чіткого розрізнення. Також необхідно враховувати сталі терміни, прийняті в галузі, наприклад, у стандарті ISO або ДСТУ;

- доцільним є створення термінологічних баз та глосаріїв для забезпечення узгодженості в перекладі великих проектів. Це особливо важливо при командній роботі над документацією.

2. Культурна адаптація: У США інструкції часто адресуються від другої особи, тоді як в українському контексті переважає пасивна форма: «встановіть драйвер» vs «драйвер повинен бути встановлений»:

- технічна документація часто містить елементи, пов'язані з нормативами, звичаями чи очікуваннями цільової аудиторії. Наприклад, одиниці виміру в англомовних текстах можуть бути подані у футах або дюймах, тоді як в українському перекладі доцільно використовувати метричну систему з позначенням перерахунку;

- інструкції до медичного обладнання можуть вимагати адаптації відповідно до національних правил охорони здоров'я або мовних норм (уникнення термінів, що можуть бути незрозумілими пацієнтам).

3. Структурна адаптація: Технічні мануали часто потребують зміни у структурі – від списків до таблиць, зміни графіки, спрощення складнопідрядних речень:

- адаптація структури тексту полягає в перетворенні складнопідрядних речень у прості, додаванні пояснень, створенні таблиць замість текстових описів, переробці маркувань і нумерації. Наприклад, довгий абзац з описом процесу інсталяції може бути перетворений у покрокову інструкцію;

- графічні елементи (схеми, діаграми, креслення і інші конструкторські графічні та текстові документи) також можуть потребувати редизайну чи перекладу вмісту.

4. Адаптація в окремих галузях:

- у галузі ІТ переклад API-документації або README-файлів повинен враховувати стиль і термінологію, прийняті у спільнотах розробників. Використання прикладів коду потребує точності;

- в інженерії адаптація має враховувати стандарти безпеки, наприклад, фрази на кшталт «*Ensure the valve is closed*» слід перекладати з урахуванням технічного контексту та правил охорони праці.

5. Інструменти та практики перекладача:

- використання САТ-інструментів (Trados, MemoQ) дозволяє зберігати єдність термінів і забезпечувати відповідність стилю;
- залучення експертів галузі до процесу перекладу сприяє точнішій передачі змісту;
- перевірка якості за допомогою рецензентів або тестування перекладу на цільовій аудиторії дозволяє уникнути помилок у сприйнятті.

6. Специфіка галузей: – у медицині переклад інструкцій до лікарських засобів повинен дотримуватись фармакологічних вимог і бути узгодженим із локальними регуляторними документами. В медицині помилки у перекладі інструкцій можуть спричинити шкоду. Наприклад, «apply externally» слід перекладати чітко як «тільки для зовнішнього застосування».

Проаналізувавши англомовні та іншомовні науково-технічні матеріали та розглянувши способи їх перекладу українською мовою, ми дійшли висновку, що основною стилістичною рисою науково-технічного і технічного тексту є точний й чіткий виклад матеріалу при повній відсутності виразних елементів, які надають мові емоційну насиченість. У науково-технічній літературі майже не зустрічаються метафори, метонімічні транспозиції та інші стилістичні фігури, які широко використовувалися в художніх творах [14]. При всій своїй стилістичній віддаленості від живої розмовної мови, науково-технічний та технічний текст включає декілька більш-менш нейтральних за забарвленням фразеологічних сполучень технічного спрямування. Основними вимогами, яким повинен відповідати науково-технічний та технічний переклад, буде [5, с. 201-234]:

- точність – всі положення, які пояснюються в оригіналі, повинні бути викладені в перекладі;
 - стислість – всі положення оригіналу повинні бути викладені стисло і лаконічно;
 - чіткість – розбірливий, виразний, роздільний, злагоджений, зручний для читання (про мову, почерк, шрифт і т. ін.), простий для розуміння, точно переданий (про викладені ким-небудь думки), такий, у якому окремі елементи, певні моменти точно відділені один від одного (про кроки, рухи і т. ін.), який у подробицях і деталях розпізнає, розрізняє що-небудь; ясний, точний, несхибний;
 - лаконічність або короткоумовність – гранично стисле грамотне й інформативне вираження думки;
 - ясність – стислість і лаконічність мови перекладу не повинні заважати викладу лексики, її розумінню;
 - літературність – текст перекладу повинен відповідати загальноприйнятим нормам літературної мови, без вживання синтаксичних конструкцій мови оригіналу.
- В ході дослідження можна також виділити, що характерними особливостями науково-технічного і технічного тексту є наступні [11]:
- насиченість спеціальними термінами та термінологічними сполученнями;
 - наявність граматичних і лексичних конструкцій;
 - розбіжність у використанні аналогічних стилістичних рис у оригіналі та перекладі;
 - різна частотність вживання певних частин мови.
- От наприклад, наведемо переклади фрагментів технічних текстів [8]:

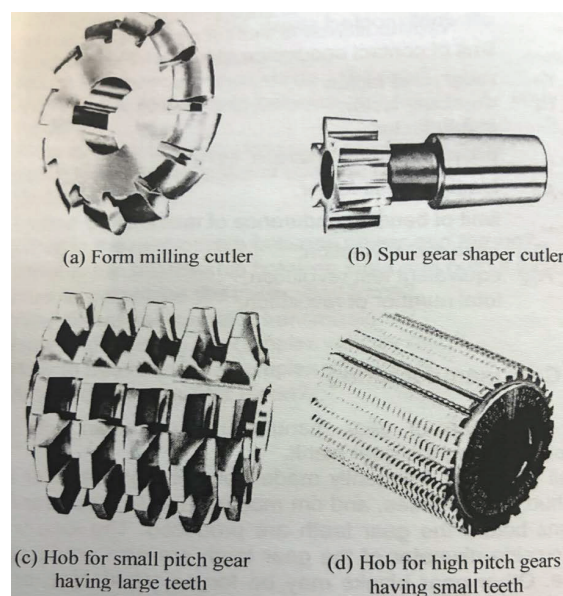

Fig. 1. Cutting tools for gears producing

Фрагмент 1

Vocabulary:

gear blank – заготовка шестерні

wrought plate – кований лист

wrought bar – кований пруток

face width – ширина торця

the outside diameter of the gear teeth – зовнішній діаметр зубів шестерні

milling – фрезерування

shaping – формування

hobbing – фрезерування зубчастих коліс

final dimensions – кінцеві розміри

precision – точність

assembly – складання сегментів

Gear manufacturing	Виготовлення шестерень
The discussion of gear manufacture will begin with the method of producing the gear blank. Small gears are frequently made from wrought plate or bar, with the hub, web, spokes, and rim machined to final or near-final dimensions before the gear teeth are produced. The face width and the outside diameter of the gear teeth are also produced at this stage. Other gear blanks may be forged, sand cast, or die cast to achieve the basic form prior to machining. A few gears in which only moderate precision is required may be die cast with the teeth in virtually final form. Large gears are frequently fabricated from components. The rim and the portion into which the teeth are machined may be rolled into a ring shape from a flat bar and then welded. The web or spokes and the hub are then welded inside the ring. Very large gears may be made in segments with the final assembly of the segments by welding or by mechanical fasteners. The popular methods of machining the gear teeth are form milling, shaping and hobbing (Figure 1).	Обговорення виробництва шестерень почнеться з методу виготовлення заготовки шестерні. Малі шестерні часто виготовляються з кованого листа або прутка, при цьому маточина, полотно, спиці та обід обробляються до кінцевих або майже кінцевих розмірів перед виготовленням зубів шестерні. На цьому етапі також виготовляються ширина торця та зовнішній діаметр зубів шестерні. Інші заготовки шестерень можуть бути ковані, відлиті в піщані форми або відлиті під тиском для досягнення основної форми перед обробкою. Кілька шестерень, в яких потрібна лише помірна точність, можуть бути відлиті під тиском з практично кінцевою формою зубів. Великі шестерні часто виготовляються з компонентів. Вінець та частина, в яку виточуються зуби, можуть бути прокатані у форму кільця з плоского прутка, а потім зварені. Полотно або спиці та маточина потім зварюються всередині кільця. Дуже великі шестерні можуть бути виготовлені сегментами з остаточним складанням сегментів за допомогою зварювання або механічних кріплень. Популярними методами обробки зубів шестерень є фрезерування за формою, формування та зубонарізання (Рисунок 1).

Фрагмент 2

Vocabulary:

gear transfer – зубчата передача

fatigue dyeing of active surfaces of teeth – втомне зношування активних поверхонь зубів

plastic deformation of teeth – пластична деформація зубів

stratification of blankets of teeth – розшарування зубів

jamming of a teeth – заклинювання зубів

fatigue cracks – втомних тріщин

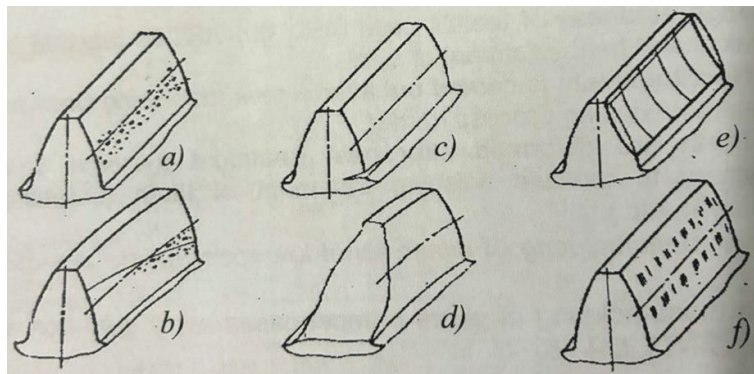

Fig. 2. Types of destruction of teeth

Types of destruction of teeth	Види руйнування зубів
Teeth periodically contact among themselves in operating time of gear transfers. Sliding between teeth is due friction's forces. Such loading is caused of certain destructions. Operating experience of tooth gearings show the most characteristic types of destruction: - Fatigue dyeing of active surfaces of teeth; - Damage of teeth; - Stratification of blankets of teeth - Abrasive wears of teeth; - Plastic deformation of teeth; - Jamming of a teeth. Fatigue dyeing of active surfaces of teeth (Fig. a, b) is connected with action of cyclic variable contact tension. This tension leads to emergence of fatigue cracks in blankets of a material of teeth. Further development of these cracks leads to metal dyeing. Damage of teeth is very dangerous. There are two types of damage of teeth: a) damage from big overloads of static or impact action (Fig. d); b) damage fatigue occurs at action of variable tension of a bend for a long time (Fig. c). Stratification of blankets of teeth when under the strengthened blanket of a teeth contact tension is very great. Development of fatigue cracks causes stratification. The main reason for breakage of tooth gearings with insufficient lubrication is abrasive wear of teeth. Abrasive wear of a teeth removal of its active surfaces and depends on speed of sliding, loading and existence of abrasive inclusions (Fig. e). Plastic deformation of teeth is arisen in a zone of contact of teeth where the material is under the high pressure. The blanket moves in the direction of a vector of speed of sliding under the influence of force of a friction. Plastic deformations arises in teeth of low hardness materials. Jamming is observed mainly in the high-loaded and high-speed tooth gearings. High temperature is developed in a zone of contact of teeth. It promotes a rupture of an oil film and formation of metal contact of teeth (Fig. f).	Зуби періодично контактують між собою під час роботи зубчастих передач. Ковзання між зубами відбувається через сили тертя. Таке навантаження викликає певні руйнування. Досвід експлуатації зубчастих передач показує найхарактерніші види руйнування: - Втомне зношування активних поверхонь зубів; - Пошкодження зубів; - Розшарування шарів зубів; - Абразивне зношування зубів; - Пластична деформація зубів; - Заклинювання зубів. Втомне зношування активних поверхонь зубів (Рис. а, б) пов'язане з дією циклічного змінного контактного натягу. Ця напруга призводить до виникнення втомних тріщин у шарах матеріалу зубів. Подальший розвиток цих тріщин призводить до фарбування металу. Пошкодження зубів дуже небезпечне. Існує два типи пошкодження зубів: а) пошкодження від великих перевантажень статичної або ударної дії (Рис. d); б) пошкодження втомою виникає при дії змінного натягу вигину протягом тривалого часу (Рис. c). Розшарування шарів зубів, коли під зміцненим шаром зубів контактний натяг дуже великий. Розвиток втомних тріщин викликає розшарування. Основною причиною поломки зубчастих передач з недостатнім змащуванням є абразивне зношування зубів. Абразивне зношування зубів залежить від швидкості ковзання, навантаження та наявності абразивних включень (Рис. e). Пластична деформація зубів виникає в зоні контакту зубів, де матеріал знаходиться під високим тиском. Шар рухається в напрямку вектора швидкості ковзання під дією сили тертя. Пластичні деформації виникають у зубах з матеріалів низької твердості. Заклинювання спостерігається переважно у високонавантажених та високошвидкісних зубчастих передачах. У зоні контакту зубів розвивається висока температура. Це сприяє розриву масляної плівки та утворенню металевому контакту зубів (Рис. f).

Всі терміни об'єднуються в термінологічні системи і підсистеми, які виражають поняття освіти, науки і техніки. Труднощі, що виникають при перекладі термінів, пов'язані з недоліками, властивими існуючим термінологічним системам [12, с. 345-411]. До числа найбільш істотних відносяться явища термінологічної синонімічності, полісемії і омонімії, що змушує вдаватися до контекстуального перекладу, який передбачає:

- визначення значення перекладного терміну по контексту;
- вибір відповідного контекстуально-еквівалентного терміну;
- створення за допомогою обраного контекстуального еквіваленту адекватного тексту.

Переклад науково-технічного тексту повинен вірно передавати зміст оригіналу у формі, яка по можливості є близькою до форми оригіналу. Нехтування повинні бути виправдані особливостями української мови, вимогами стилю [13]. Переклад в цілому не повинен бути ні буквальним, ні

вільним переказом оригіналу, хоча елементи того й іншого обов'язково присутні. Важливо не допускати втрати суттєвої інформації оригіналу.

Висновки. Перекладацька адаптація технічних текстів є ключовим фактором у забезпеченні їхньої зрозумілості та функціональності. Вона не суперечить вимогам точності, а навпаки – забезпечує ефективне сприйняття та застосування інформації. Розвиток моделей адаптації має ґрунтуватися на міждисциплінарному підході, що поєднує лінгвістику, технічні знання та культурну чутливість. Адаптація технічних текстів має бути комплексною: включати термінологічні, стилістичні, структурні та культурні аспекти. Використання глосаріїв, перекладацьких пам'яток і консультацій з експертами підвищують якість перекладу. Необхідно розробляти універсальні адаптаційні моделі для конкретних галузей. Отже, ми можемо зробити висновок, що літературні адаптації та переклади є не лише механізмами передачі інформації, але й потужними інструментами культурного

впливу, які сприяють взаємозбагаченню націй і епох, а також підтримують динамічний розвиток не лише літератури і культури, але й освіти, науки, та техніки в глобальному контексті.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гордієнко О. Теорія перекладу: навчальний посібник. Київ: Логос, 2016. 235 с.
2. Демецька В. В. Теорія адаптації: крос-культурні та перекладознавчі проблеми : [монографія] / В. В. Демецька. – Херсон : МП «Норд», 2006. 378 с.
3. Жуков М. С. Фрагментарний переклад в системі перекладацької діяльності: теоретичні аспекти. *Мовознавство та літературознавство*, 2016. № 4. С. 96-110.
4. Клименко О. Л., Чирвоний О. С. Практика перекладу : «Технічний переклад» : навчальний посібник для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» професійного спрямування «Переклад (англійська мова)». Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 71 с.
5. Коваленко А. Я. Науково-технічний переклад : навчальний посібник для шкіл з поглибленим вивченням англійської мови, ліцеїв, гімназій, коледжів. Тернопіль : Видавництво Карп'юка, 2001. 284 с.
6. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу : навчальний посібник. Київ : Юніверс, 2003. 280 с.
7. Куц Е. О. Переклад галузевих науково-технічних текстів : для студентів 3, 4 курсу спеціальності «Переклад». Запоріжжя: Кругозір, 2015. 358 с.
8. Петрина Д.Ю., Яким Р.С. Механіка машин : навчальний посібник. Івано-Франківськ : Кафедра механіки машин, 2016. 189 р.
9. Потреба Н. А. Лінгвокультурна адаптація художнього тексту. *Філологічні трактати*. 2012. Т. 4, № 2. С. 78-81.
10. Черноватий Л. М., Карабан В. І., Омелянчук О. О. Переклад англомовної технічної літератури. Електричне та електронне побутове устаткування. Офісне устаткування. Комунікаційне устаткування. Виробництво та обробка металу. Вінниця: Нова книга, 2006. 296 с.
11. Edmond H. Weiss. The Elements of International English Style: A Guide to Writing Correspondence, Reports, Technical Documents, and Internet Pages for a Global Audience. New York: M. E. Sharpe, 2005. 192 p.
12. Krein-Kutiile Momka. Equivalence in Scientific and Technical Translation – A Text-in-Context-based Study. University of Salford, Salford, UK, 2003. 410 p.
13. Maeve Olohan. Scientific and Technical Translation. London / New York: Routledge, 2016. 262 p.
14. Wright Sue Ellen, Leland D. Wright Jr. Scientific and Technical Translation (American Translators Association Scholarly Monograph Series). John Benjamins Publishing Company, 1993. 307 p.